

JACZKÓ Sándor

„*Non suo sed parochorum Latinorum nomine...*”

**Barkóczy Ferenc egri püspök
és a bizánci rítus autonómiája¹**

Sándor JACZKÓ: ‘Non suo sed parochorum Latinorum nomine ...’ – *Ferenc Barkóczy, Bishop of Eger, and the Autonomy of the Byzantine Rite*

The Hapsburg Monarchy pragmatically endeavoured to secure the demographic foundations of the Catholic bishoprics with a view to retaining the support of the influential Latin-rite senior clergy. Through them, it would also exercise control over the political engagement of magnates with close family ties to church leaders. Among others, the Viennese Court could thus count on the support of the Bishop of Eger. Conversely, in Transylvania, the attempt to repel the Orthodox influence of the neighbouring states, as well as the negligible political clout of the local Latin-rite hierarchy both played a role in the rapid construction of a Greek Catholic ecclesiastical organisation structure.

Ferenc Barkóczy enjoyed maximum support from the Viennese Court. He began his career in the field of ecclesiastical politics as Provost of Spiš (Szepes) and would subsequently rise, through the position of Bishop of Eger, as high as the office of the Archbishop of Esztergom. Even as Provost of Spiš, he would aim at a sense of rationalisation in the establishment of Greek-rite parishes. The Byzantine-rite faithful were obliged to integrate into the Roman Catholic parish system, a framework alien to their rite. Foregrounding the dominance of the Latin Rite would further widen the gap between the demand of the Greek Catholics and the execution of the notion of the union.

From the start of his episcopal service in Eger, he would interpret the role and objectives of the union in a peculiar way. Using the statement of the Congregation of Propaganda from the year 1718 as a point of reference, he felt authorised to exert control even over the religious life of the Greek Catholic faithful living in the territory of his ancient diocese. His uncompromising zeal contributed to the purification of the practices of the Greek-rite communities in terms of ecclesiastical discipline, but, quite paradoxically, it would also strain the inter-ritual relations of the two denominations with conflicts.

Via the Apostolic Vicar, he was also intent on directly supervising the modernisation of the Greek Rite along the lines of his own ideas. Besides acknowledging the appropriateness of adhering to the Byzantine Rite, he also utilised and regulated the pastoral potential represented by the Greek Catholic priests. He determined

---

¹ A tanulmány az OTKA PD 109559 *A görögkatolikus egyház élete a 18. században a Barkóczy instrukció fényében* című támogatásnak köszönhetően készült el.

the legal status of the sizeable united clergy in an arbitrary manner relegating them to a position below Roman Catholic parish priests, the same level as chaplains. It is evident that asymmetrical elements would temporarily intensify in the interaction between the two denominations, hampering genuine cooperation during the first half of the 18th century. Barkóczy's brief but, in many ways, intensive episcopacy in Eger created a situation between the two rites that would project the possibility of a close and external resolution.

A sokrétű konfesszionalizációs folyamatok eredményének és a Habsburg Birodalom kolonizációs politikájának következtében a keleti szertartású közösségek jelentős része egységre lépett a katolikus egyházzal a 17. század második felében. Mivel a két sajtáságos liturgiai, teológiai és egyházfegyelmi örökséggel rendelkező felekezet más-más motiváció alapján hozta meg közös döntését, ezért nyilvánvalóan eltérő módon, mértékben és ütemben kívánta az integrációs folyamatot is megvalósítani a Magyar Királyságban.² Ebben a tanulmányban arra keressük a választ, hogyan alakult a görögkatolikus egyház alapvető struktúrája Európa vallásilag egyik legheterogénabb államának északi részén a 18. század első felében. Miként érvényesültek az unió alapelvei az 1646. április 24-én aláírt ungvári dokumentum aláírása után közel 100 évvel később a görög szertartásúak által leginkább érintett Szepességben és Egerben? A kérdés kutatását Barkóczy Ferenc egri püspökségének korai szakaszára korlátozom, mivel az 1740 és 1745 közötti szepesi prépostsága után az egri püspökséget is elnyerte. Így személyén keresztül világos képet kaphatunk arról, hogyan viszonyult egy grófi családból származó, európai szintű oktatásban részesült lelképásztor az unió előtt értelmiségi réteggel nem rendelkező népcsoporthoz a felvilágosodás korában. Milyen elképzelés vezette Barkóczy Ferenc egri püspököt a Rómával egyesült görögkatolikus hívek egyházfegyelmi életének szabályozásában, valamint ezek a közösségek hogyan fogadták az egri püspök által gyakorolt egyházi közhatalmat?

Az 1648. évi nagyszombati zsinat 23. pontja arról tett említést, hogy Felső-Magyarországon, különösen is a Szepességben és az egri püspökség területén, a *rutén szakadárok* előtt feltárult a kapu az Anyaszentegyházba való visszatérésre.³ Az öntudatában újra megerősödött katolikus egyház nagy re-

2 Jelentős méretű bizánci közösségeket Felső-Magyarország mellett Délvidéken, Erdélyben és Partiumban is találunk a 18. században. Az utóbbi három etnikai tömbre a téma jellegénél fogva nem térek ki külön.

3 Sacra Concilia Ecclesiae Romano Catholicae in Regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI usque ad annum MDCCXXXIVI. I-II. edidit Carolus Péterffy. Posonii, 1742. II., 382–383.

ményekkel tekintett a keleti szertartású népcsoport integrálási lehetőségére. A lélekszám prognosztizálható gyarapodásától olyan társadalmi és egyházpolitikai erősödést vártak, amely számottevően erősíthetné a katolikus egyház pozícióját a felekezeti küzdelmek során. A sanyarú körülmények között élő ortodox közösségek a görög rítus integritásának megőrzését, a klérus részére a hazai latin rítusú papság jogaival és kiváltságaival azonos kedvezményeket, valamint a szabad püspökválasztás elismerését remélték a Rómával való egyesüléstől.⁴ Az így létrejött görögkatolikus egyház megőrizhette a keleti hagyományból táplálkozó istentiszteleti rendjét és egyházfegyelmét is, ugyanakkor elfogadta a katolikus egyház tanítását, hitét és a római pápa egyházfőségét is.

A két denomináció társadalmi megítélésében, intellektuális és szellemi háttérében, valamint anyagi helyzetében is releváns különbség volt. A katolikus egyház a belső megújulás útját járva megerősítette társadalmi bázisát az egyre nagyobb szabadságot élvező protestáns rendiséggel szemben az egész országban. Intézményrendszerének restaurálásában és lelkiségi irányvonalának kiépítésében bátran támaszkodhatott a Habsburg abszolutista politika támogatására. Ezzel szemben a bizánci szertartású közösségek csak bizonyos régiókban telepedtek le. A lokális beágyazottságból való kitörést nehezítette, hogy polgárság és nemesség hiányában a minimális érdekérvényesítés képességével sem rendelkeztek. A görög hívek hátrányos státuszuk miatt gyakran kerültek kiszolgáltatott helyzetbe, ám a császári udvar viszonylag korán felismerte működésük modernizációjának szükségességét.

A görögkatolikus egyház teljes legitimizációja mégis váratott magára, mivel az esztergomi érsek és a munkácsi püspök erőfeszítéseinek ellenére Róma nem ismerte el a munkácsi püspökség *de facto* létezését. A hazai katolikus hierarchiának az integrációs folyamat tárgyi és személyi elemeire volt hatása, és érdektelennek mutatkozott az autonóm egyházszervezet kiépítésében. Az unió előkészítésében fáradozó Lippay György egri püspök is a görög rítusúak pátriárkájának hitvallását szorgalmazta, és az azt követő térítő munkát tartotta követendő stratégiának.⁵ Az esztergomi érsekek később is a görögkatolikus püspök személyére tettek ajánlást. Kollonich bíboros a kánonjogilag nem létező püspökség jogállásának változtatását javasolta az *Einrichtungswerk*

4 Az unió megállapodásához lásd LACKO MICHAEL, *The Union of Užhorod*, Ohio-Rome 1966; PAPP GYÖRGY, *Az ungvári unió időpontja*, Miskolc 1941; VÉGHSEŐ TAMÁS, „Unió, integráció, modernizáció. A Rómával való egység háttere a munkácsi püspökségben”, in *Athanasiana* 32 (2010) 9–36.

5 TUSOR PÉTER, „Lippay György egri püspök (1637–1642) jelentése Felső-Magyarország vallási helyzetéről (Archivio Santacroce)”, in *Levéltári Közlemények* 73 (2002) 199–241.

Ecclesiasticum című művének 4. pontjában. A munkácsi egyházmegye fegyelmi megújulása érdekében fölvetette, hogy az kerüljön a területileg leginkább illetékes latin püspökség, azaz Eger felügyelete alá.⁶ A racionális felvetés az unió konszolidálódását mégis hátráltatta, mivel az egri püspökség vonakodott a csak nevében létező munkácsi püspökség joghatóságának elismerésétől, és ragaszkodott a területén élő keleti hívek közvetlen irányításához.

Barkóczy közel 17 éves uralkodása nemcsak az egri egyházmegye megújulását segítette elő, hanem az itt élő görögkatolikusok történelmére is nagy hatással volt.⁷ Kiemelkedő művészetpártolása miatt nem véletlen, hogy egri működését először kultúrtörténeti vonatkozásai alapján kutatták.⁸ Ezt követően földesúri gazdálkodását és jobbágypolitikáját foglalták össze sajátos szempontok alapján.⁹ Életrajzírói szerint a püspök maradandó hatása a művészetek mecenatúrája mellett¹⁰ ambíciózus egyházszerző tevékenységében és a papképzés megújításában és átalakításában rejlik.¹¹ A meglehetősen rövid, ám kétségtelenül jelentős esztergomi érsekségének eseményei csak tovább fokozták a kutatók érdeklődését.¹² Barkóczy fiatal kora óta lelkesen és tudatosan készült a papi pályára. Egyház-politikai karrierjét céltudatosan építették fel, amiben nagy szerepet játszott neveltetése, szülei és az egri püspök közötti barátság és a római tanulmányai is. A Collegium Germanicum-Hungaricum növendékeként a Pontificia Università Gregoriana képzésére iratkozott be,

-
- 6 Kollonich görögkatolikus egyházszerkezeti elképzeléséhez lásd BÉRENGER, JEAN, „Le cardinal Kollonich et la Contre-Réforme en Hongrie”, in *Revue XVIIe siècle* 199 (1998) 297–313. VARGA J. JÁNOS, „Berendezési tervzetek Magyarországon a török kiűzésének időszakában. Az »Einrichtungswerk«”, in *Századok* 125 (1991) 449–488.
- 7 Az ezeréves egyházmegye és a görögkatolikus hívek közel 125 éves sajátos viszonyának rövid áttekintéséhez lásd JANKA GYÖRGY, „Az ezer éves egri egyházmegye és a görögkatolikusok”, in *Athanasiana* 19 (2004) 141–157.
- 8 ENTZ GÉZA, *Barkóczy Ferenc gróf, a magyar barokk-kor nagy mecénása*, 1939. SZMRECSÁNYI MIKLÓS, *Barkóczy Ferenc gróf egri püspök, a barokk-rokokó kor mecénása. Eger művészetéről*, Budapest 1947. Majd BITSKEY ISTVÁN, „Barkóczy Ferenc, az irodalmi mecénás”, in SZAUDER JÓZSEF és TARNAI ANDOR (szerk.), *Irodalom és felvilágosodás*, Budapest 1974.
- 9 VOIT PÁL, *Barkóczy, a földesúr. Heves megye műemlékei I.*, Budapest 1969.
- 10 Barkóczy támogatta Fazola Henrik, Gerl Mátyás és Huetter Lukács művészeti tevékenységét. Egerben irodalmi kört szervezett Ambrosovszky Mihály, Gusztinyi János, Gerstocker Antal és Markhot Ferenc közreműködésével.
- 11 Barkóczy egyházkormányzati intézkedéseit és diplomáciai tevékenységének ismertetéséhez lásd MESZLÉNYI ANTAL, „Egy barokk főpap, Barkóczy Ferenc érsekprímás”, in *Vigilia* 3 (1966) 161–167. Uő, *A magyar hercegprímások arcképcsarnoka (1707–1945)*, Budapest 1970, 101.
- 12 HUBERT ILDIKÓ – SZELESTEI N. LÁSZLÓ, „Köszöntő versek, színjátékok Barkóczy Ferenc tiszteletére”, in CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN – SZABÓ G. ZOLTÁN (szerk.), „*Nem süllyed az emberi ség!*”... *Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*. Budapest 2007. 519–531.

ahol továbbfejlesztették egyházkormányzati szemléletét.¹³ A jezsuita szerzetesek által összeállított nevelési program céljaként azt tűzték ki, hogy a lelkipásztorokat olyan hatékony teológiai és kulturális tudással vértessék fel, amellyel alkalmassá válnak a katolikus tanítás legkorszerűbb terjesztésére is a Német Birodalomban és Magyarországon egyaránt. A magyar és a német birodalmi szemináriumok állapotának különbségét tükrözi, hogy amíg a 17-18. századi magyar főpapi kinevezések során mintegy 60%-ban a Collegium Germanicum-Hungaricum alumnusaira esett a választás, addig a Német Birodalom egyházmegyéiben ez az arány mindössze 18%.¹⁴ A katolikus restauráció a szemináriumok alapításával járt elől, mivel a rezidencia, egyháztartományi zsinatok és egyházmegyei zsinatok tartásának kötelezettsége, kánoni vizitációk előírása és az igehirdetés fontossága már a korábbi zsinatok szabályozásában is előfordult.¹⁵ A katolikus öntudat és ezen belül is a latin rítus dominanciájának hangsúlyozására épült pedagógia a protestáns tanítások cáfolatára és visszaszorítására irányult.¹⁶ A növendékekkel mélyrehatóan tudatosították, hogy a tridentin zsinat határozatainak állhatatos betartása és kitartó terjesztése az egyéni megtérésektől kezdve akár az egész egyházmegyéék vallási megújulását is előmozdíthatja. Nem véletlen, hogy a római alumnusokat előszeretettel választották ki később a nehéz helyzetben lévő hazai püspökségek kormányzására, vagy akár más komoly felkészültséget igénylő egyház-politikai feladatokra.¹⁷

13 VERESS ENDRE, *Matricula et acta alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ex Regno Hungariae Oriundorum I. Matricula (1559-1917). A római Collegium Germanicum Hungaricum magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai*, Budapest 1917, 146.

14 A Habsburg-koronához tartozó nem magyarországi egyházmegyéék püspökei közül 29,5% volt egykor római diák. A 18. századra vonatkozó adatok szerint a püspökök közül az 1700-as évek előtt alapított egyházmegyéékben 52 (46%), míg a Mária Terézia által alapított egyházmegyéékben 6 (60%) alkalommal kerültek ki a Német-Magyar Kollégium tagjai közül. Vö. TÓTH TAMÁS, „*Si nullus incipiat, nullus finiet*”. *La rinascita della Chiesa d’Ungheria dopo la conquista turca nell’attività di Gábor Patachich e di Ádám Patachich, Arcivescovi di Kalocsa-Bács (1733-1784)*, (Collectanea Vaticana Hungariae I/6.). Budapest–Roma–Szeged 2011, 72–80.

15 GÁRDONYI MÁTÉ, „A katolikus egyház tridentin reformja”, in GÖZSY ZOLTÁN – VARGA SZABOLCS – VÉRTESI LÁZÁR (szerk.), *Katolikus megújulás és a barokk Magyarországon. Különös tekintettel a Dél-Dunántúlra (1700-1740)*, (Seria Historia Dioecesis Quinqueeclesiensis VII.), Pécs 2009, 45.

16 BITSKEY ISTVÁN, „The Collegium Germanicum Hungaricum in Rome and the Beginning of Counter-Reformation in Hungary”, in EVANS R. J. W. – THOMAS T. V. (eds.), *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, London 1991, III–118.

17 Az egri püspökök Fenesy György (1686–1699) kivételével korábban a Német-Magyar Kollégiumban tanultak 1625-től egészen gróf Eszterházy Károlyal (1761–1799) bezárólag. Vö.

A 18. század elejének egyik legmeghatározóbb magyar főpapja, Eszterházy Imre esztergomi érsek¹⁸ (1725–1745) személyesen is ismerte Barkóczy kiváló adottságait és rendíthetetlen szorgalmát, ezért jó szívvvel javasolta szepesi prépostnak 1740-ben. A társaskáptalant még II. András király (1205–1235) alapította, majd felesége közbenjárására földterületet is ajándékozott Adolf prépostnak 1209-ben.¹⁹ Habár a szepesi prépost hivatalból nem volt az esztergomi káptalan tagja, főesperesként kormányozta és irányította a rábízott híveket.²⁰ Maga a vármegye a Magyar Királyság északi peremén, Galícia szomszédságában feküdt. Területe a Poprád, a Hernád, a Dunajec és a Gölnic völgyére terjedt ki.²¹ A Szepesség népessége etnikailag egészében véve heterogén volt. Németek, magyarok, lengyelek, szlovákok, zsidók, ruszinok és cigányok laktak egymás mellett. A bécsi udvar a Szepesi Kamarán (*Camera Scepusiensis*) keresztül nagy erővel támogatta a multikonfeszionális térség hatékony rekatolizációját. A Lazarus von Schwendi főkapitány által 1567-ben felállított hivatal a bécsi központi szervek közvetlen irányítása alatt működött Kassa székhellyel.²² Elsődleges feladata Felső-Magyarország hadügyi igazgatásának kiszolgálása volt,²³ így hatásköre a kamarai birtokok és a végvárak pénzügyi ellenőrzésére is kiterjedt. Intézkedései ellen a protestánsok gyakran éltek panasszal, mivel prédikátoraik jövedelmének elkobzásával gátolta hitéletük zavartalan gyakorlását. A Szepesi Kamara vezetői²⁴ egyházi jellegű döntéseiben

---

SZMRECSÁNYI MIKLÓS, „Esterházy és a művészet”, in *Esterházy Károly egri püspök emlékének ünneplése születésének kétszázados évfordulója alkalmából*, Eger 1926, 8–9.

- 18 Az érsek életéhez és politikai szerepvállalásához lásd ESZTERHÁZY JÁNOS, *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása*, Budapest 1901, 239–243; MESZLÉNYI, „A magyar hercegprímások arcképsorozata”, 50–76; KOLTAI ANDRÁS, „Császárhű, bőkezű, remete: Esterházy Imre hercegprímás”, in *Limes* 3 (2005) 5–20.
- 19 Az adománylevél első ismert kiadása: CAROLUS WAGNER, *Analecta Scepusii I-II.*, Bécs 1774, I., 104.
- 20 BÉRES GYULA, „A tornai főesperesek, 1273–1776”, in *Egyháztörténeti Szemle* 10 (2009) 33–34.
- 21 FEKETE NAGY ANTAL, *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása*, Budapest 1934, 25–29.
- 22 Szepes, Sáros, Gömör, Borsod, Torna, Abaúj, Zemplén, Ung, Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa vármegyéket és a hódoltsági területeket kormányozta. A 17. század második felében mind a kamara, mind az általa igazgatott terület is folyamatosan változott. Részletesen ismerteti OROSS ANDRÁS, „A Szepesi Kamara, a Habsburg-pénzügyigazgatás és katonai kiadások a XVII. század második felében”, in *Fons* 2 (2008) 111–112. GECSÉLYI LAJOS, „Egy Bereg megyei nemesúr a Szepesi Kamarában. Szigeti Vas Márton kamarai tanácsos 1659–1666”, in *Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv* 18., Nyíregyháza 2008, 163–178.
- 23 ACSÁDY IGNÁCZ, „A pozsonyi és szepesi kamarák 1565–1604”, in ACSÁDY IGNÁCZ, *Két pénzügy-történelmi tanulmány*, Budapest 1894, 41–42. SZÚCS JENŐ, *A Szepesi Kamarai Levéltár 1567–1813.*, Budapest 1990, (A Magyar Országos Levéltár kiadványai I. Levéltári leltárak, Kincstári Levéltárak 7.), 18–20. és 31–35.
- 24 A tisztségviselők pályájának alakulásához, kinevezésükhöz és hivatalvezetési technikájukhoz

az egri püspök, a szepesi prépost és a kassai jezsuiták tanácsát vették figyelembe.²⁵ A szepességi görögkatolikus parókiák sajátos egyházi helyzetben voltak. Partén Péter címzetes munkácsi püspök a helyi prépost felügyelete alá rendelte a szepesi esperesség tizenhárom görögkatolikus parókiáját 1662-ben,²⁶ mivel a többi 12 vármegye egyházi közigazgatásának megszervezése is hatalmas feladatnak látszott. A szepességi görögkatolikus hívek így a római katolikus intézményrendszer kötelékébe tagozódtak be. A szepesi prépost közvetlenül irányíthatta a Rómával egyesültek vallási felfogását, liturgikus szokásait és egyházfegyelmi életét.

A Szepesi Kamara egyedi támogatásokkal segítette a görögkatolikus fiatalok nagyszombati és egri oktatását. A tehetséges rutén diákok előtt a katolikus egyházon belül és annak segítségével nyílt meg az egyéni felemelkedés lehetősége. A szepesi prépostnak és a kamarának nem volt érdeke az önálló görögkatolikus iskolarendszer kiépítése a központilag szervezett integráns katolikus oktatás miatt. A munkácsi püspökség jelentős fáziskéséssel, ugyanakkor a latin mintát követve valósította meg oktatási koncepcióját. A kezdő lépéseket Olsavszky Mihály címzetes püspök tette meg, aki 1744-ben pap- és kántorképző iskolát indított el Munkácson.²⁷ Az első görögkatolikus elemi iskolát 1748-ban állította fel Munkácson, amit Mária Terézia évi 300 Ft segéllyel támogatott a Cassa Parochorumból.²⁸ Olsavszky az oktatás színvonalának emelése érdekében elrendelte 1756-ban, hogy a papok fiai ebbe az iskolába járjanak, ha később a papi hivatást akarják majd választani.²⁹

A szepesi prépostok előszeretettel támogatták a lengyel földesuraik elől menekülő keleti szertartású bevándorlók letelepedését az elnéptelenedő re-

lásd GECSÉNYI LAJOS – GUSZAROVA, TATJANA, „A Szepesi Kamara vezető tisztviselői 1646–1672 között”, in *Századok* 3 (2003) 652–672.

25 MIHALIK BÉLA, „A Szepesi Kamara szerepe az 1670–1674 közötti felső-magyarországi rekatalizációban”, in *Fons* 17 (2010) 316.

26 ŠOLTĚS PETER, „Spiš v dejinách gréckokatolíckej cirkvi v 18. storočí”, in M. HOMZA – M. SLIVKA – R. GŁADKIEWICZ – M. PUŁASKI (eds.), *Terra Scepusiensis*, Bratislava 2003, 615–636.

27 UDVARI ISTVÁN, „A munkácsi egyházmegye oktatásügye a XVIII. században”, in JANKA GYÖRGY (szerk.), *Örökség és küldetés*, Nyíregyháza 2001, 75.

28 FINÁCZY ERNŐ, *A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában 1773–1780*, Budapest 1899, 168.

29 „Отсель же повинни будут Свјашченници своих синов посылати до школи Мукачовскои младенцев, прежде своего младенчества, в младеничесвје, јакоже инии, прочее бо от воспријатија сана Свјашченническаго отвержени будут, и никогда же будут имјети надеју тојже сан получити, и жаден на Пресвитерство не посвјатитца, ашче в Мукачовских школах три роки неперобудет; что паки в Каплансвје ест их дано в Пунктах року 1752. Хотјашчии Пресвитерство пријати опасно да содержат.” Görögkatolikus Püspöki Levéltár Nyíregyháza (GKPL) IV-1-a. D3.

formátus falvakba a 17. század második felében.³⁰ A lakosságot a háborús veszteségek mellett a járványok is tizedelték. A közállapotok nehezítették a pestis elleni hatékony védelmet, mivel a hadak mozgását követve a ragályok és betegségek is gyorsan terjedtek. A halálos áldozatok száma országos tekintetben is kimagaslóan magas volt. A pusztulásra jellemző, hogy Iglón 2485, Szepesváralján 1318, Szepesolaszin 880, Szepesbélán 631, Szepesszombaton 15, Ruszkinon 327, Felkán 206, Poprádon 77, Ménhárdon 373, Matheócon 24, Sztrázsán 14, Durándon 208 és Leibicon 1060 áldozatot szedett a lepra 1710-ben.³¹ A galíciai betelepülők több hullámban érkeztek a Szepességbe, a meglévő etnikai arányokat fokozatosan felülírták, majd véglegesen felborították. A ruszin kolónia tagjai általában kevés szakértelemmel és minimális anyagi háttérrel rendelkeztek. Hitéletük gyakorlásához szükséges új templomok építésére ritkán vállalkoztak, mivel meghaladta pénzügyi lehetőségeiket. A kihalt településekre betelepülő görögkatolikusok tetszésük szerint és kontroll nélkül vehették át a használaton kívül álló, olykor romos templomokat is. Míg Zemplénben és Sáros vármegyékben a görögkatolikus kőtemplomok egykor 10%-a volt egykor római tulajdonban, addig ez a Szepességben már 30%-ra tehető.³² Ez az arány már annyira közelíthetett ahhoz a lélektani határhoz, amelyet a prépostok a római katolikus hívek lélekszámának csökkenését tapasztalva a görögkatolikus expanziót növekvő kihívásként, mondhatni veszélyként értelmezték. Nehezményezték a templomok jóhiszemű elbirtoklását, és nyíltan kritizálták az egyesült papság *primum vivere* felfogását. A templomok és az egyházi ingatlanok elbirtoklását az egyházi földbirtok el-sajátítása követte, ami olykor együtt járt az egyes papi jövedelmek elbitorlásával is. A latin ordináriusok nyugtalanul szemlélték, ha görög lelkipásztor lendítette fel plébániáik ellátatlan filiáiban a vallásos hitéletet. Kezdeti jelentős segítőkészségük fokozatosan alakult át erősödő nyomáskényszerré.³³ Jóllehet éppen a katolikus lélekszám növelése, a hit terjesztése volt az unió motorja latin részről, ám 100 évvel később a görögök vitalitása és terjeszkedése, kü-

30 Szepességben a falvak elnéptelenedése mellett Kassa lakossága is folyamatosan csökkent a 16. századtól kezdve. Kassa népessége 1480-ban 8603 fő, 1557-ben 7000 fő, 1632-ben 5704 fő, míg 1686-ban 3678 fő volt. ONDREJ R HALAGA, *Právny, územný a populačný vývoj mesta Košice*, Košice 1967, 56.

31 LENGYEL BÁLINT, „A pestis hazánkban”, in *Természettudományi Közöny* 335 (1897) 375.

32 VÉGHSEŐ TAMÁS, *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója az Egri Egyházmegye területén élő görögkatolikusok számára (1749)*, (Collectanea Athanasiana II/2. 17.), Nyíregyháza 2012.

33 HODINKA ANTAL, *A munkácsi görög katolikus püspökség története*. Budapest 1909, 566–567.

lönösen is ennek fogadtatása átmeneti válságot okozott a két felekezet egyre inkább egyoldalúvá váló kapcsolatrendszerében Felső-Magyarországon.

A szepességi görögkatolikus közösség kormányzásával járó feladatok meg-növekedése miatt Pelcz János prépost megtiltotta 1728-ban, hogy további pá-rókiákat alapítsanak.³⁴ Sőt, a parókiákon és a filiákon kívüli területeken élő görögkatolikus híveket a római katolikus plébánosok joghatósága alá vonta. A logikusnak tűnő rendelkezést a *virulentia graeca* megakadályozása mel-lett burkolt latinizálási szándék vezette. Azon túl, hogy Pelcz intézkedései a bizánci rítusú közösségek fejlődésének ideiglenes gátjává váltak, mintaként szolgáltak utódjának, Barkóczy Ferencnek is.

Barkóczy 1735 óta vezette az egri plébániát,³⁵ ahol feladatait kitűnő buz-galommal és ájtatosan (*insigni studio et pietate*) végezte.³⁶ Irodalmi művelt-sége, európai gondolkodása példamutató szorgalommal párosult, amivel hívei és püspöke megbecsülésén túl az esztergomi érsek érdeklődését is fölkelte. Barkóczyt Eszterházy Imre esztergomi érsek (1725–1745) terjesz-tette elő szepesi prépostnak 1740-ben, ezzel egyidőben Mária Terézia ta-nagrai címzetes püspökké is kinevezte. Mindössze öt éven át állt a szepesi prépostság élén, távozása után Móriássy Sándor egri kanonok (1745–1755) vette át a helyét.³⁷ Barkóczy eme rövid idő alatt sikeresen folytatta elődjei irányvonalát. Katolikus előjáróként arra törekedett, hogy drasztikusan csökkentsen a protestáns befolyás súlyát a bizánci rítusú hívek életére, ez-által a katolikus egyházba való integrálásukat a következetes egyházkor-mányzati felügyelettel visszafordíthatatlanná tegye. Ungvári főesperesként és egyben egri kanonokként vett részt az 1734. évi egri zsinaton, ahol a latin papok megfogalmazták jogosnak vélt sérelmeiket a görög szertartá-sú papok ellen.³⁸ Barkóczy szepesi prépostsága idejében hozta meg az első szuverén egyházkormányzati döntését, amely a Rómával egyesültek egy-

34 PETER ŠOLTÉS, „Disziplinierung des Klerus der Munkatscher Diözese im 18. Jahrhundert”, in VÉGHSEŐ TAMÁS (ed.), *Symbolae. Ways of Greek Catholic heritage research. Papers of the conference held on the 100th anniversary of the death of Nikolaus Nilles*, (Collectanea Athanasiana II/3. 221.), Nyíregyháza 2010.

35 ZELLINGER ALAJOS, *Egyházi írók csarnoka*, Nagyszombat 1893, 27. SZINNYEI JÓZSEF, *Magyar írók élete és munkái*, Budapest 1891; utánnymat Budapest 1980–1981, I., 588.

36 CAROLUS WAGNER, *Analecta Scopusii sacrii et profani I–IV.*, Viennae 1774–1778, III., 141.

37 PIRHALLA MÁRTON, *A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*, Lőcse 1899, 540.

38 Vö. MIHALIK BÉLA VILMOS, „Mérőföldkövek az egri egyházmegye megújulásában. Az 1635. évi jászói és az 1734. évi egri zsinatok”, in *Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században*, Pécs 2014, 158.

házszervezetét döntően befolyásolta. A munkácsi vikariátusból leválasztotta Torna vármegye két görögkatolikus parókiáját, ugyanígy a Gömöri vármegye egy parókiáját is, és irányítása alá vonta.³⁹ Az eljárással szemben a görögkatolikus hívek tehetetlenek voltak. Valódi egyházkormányzati hatalommal rendelkező megyéspüspök hiányában és elégtelen egyházszerkezeti struktúrájuk miatt esélyük sem volt arra, hogy panaszukat bármilyen külső fórumon is megfelelően érvényesítsék. A görögkatolikus egyház valós szükségleteinek orvoslására egyre kevesebb támogatást kapott a régió illetékes latin ordináriusától. Az elcsatolt parókiák külső támogatás hiányában nem tudták érdemileg befolyásolni a prépost egyház-politikai elgondolását. Az unió által garantált szabad püspökválasztás már lehetőségként sem jelent meg a Szepességben élő bizánci szertartású hívek előtt. A bizánci egyház egzisztenciális helyzetének javulását továbbá hátráltatta, hogy az unió által deklarált immunitást a helyi földesurak is nehezményezték. Vonakodva vetették tudomásul, hogy a Rómával egyesült papok kikerülhetnek jobbágyaik köréből. Lipót király csak 1692. augusztus 23-án adta ki azt a kiváltságlevelet, amely mentességet biztosít a bizánci szertartású papok számára az adófizetés alól.⁴⁰ A kiváltságra való közel fél évszázados várakozás alatt is hűségesek maradtak Rómához, mivel az egyház egységét fontosabbak tartották, mint az unió által deklarált gazdasági és társadalmi előnyök érvényesülését.

Mária Terézia (1740–1780) politikai szerepvállalásának és egyházkormányzati következetességének elismeréseként nevezte ki az ifjú Barkóczy Ferencet az éppen megüresedett egri püspöki székbe 1744. december 8-án.⁴¹ A magyar királynő döntését XIV. Benedek pápa (1740–1758) hagyta jóvá. Barkóczy 34 évesen került a legnagyobb területű hazai egyházmegye élére, amely elődje, Erdődy Gábor egri püspök (1715–1744) áldozatos munkájának eredményeként a katolikus újjáéledés reményteli jeleit mutatta Ugocsa és Máramaros vármegyék kivételével.

39 Дулишкович Иоанн, Исторические черты угро-русских, Унгвар I-III., 1877, Тетрадь 3. 132.

40 Az uralkodók diplomában biztosították az egyesült papok számára a latin rítusú papokat megillető privilégiumokat. I. Lipót (1657-1705) 1692-ben, VI. Károly (1711-1740) német császár 1720-ban, végül pedig 1741-ben Mária Terézia (1740-1780) erősítette meg a kiváltságokat, mivel a helyi földesurak annulálták a végrehajtásukat. A kiváltságok szövegét közli BASILOVITS, JOANNICIUS, *Brevis notitia Foundationis Theodori Koriatovits, olim ducis de Munkacs, pro religiosis Ruthenis Ordinis Sancti Basilii Magni, in Monte Csernek ad Munkacs, Cassoviae* 1804, Tomus II., 188–202.

41 SUGÁR ISTVÁN, *Az egri püspökök története*, (Az egri Főegyházmegye schematizmusa I.), Budapest 1984, 406.

Erdődy Gábor püspök sikeresen stabilizálta egyházmegyéje plébániahálózatát. Egyben szorgalmazta az egri püspökség területi felosztását a hatékonyabb és személyesebb lelkipásztorkodás előmozdítása érdekében. Előremutató terve a kanonokok ellenállásán bukott meg, akik nem voltak hajlandók lemondani szerzett előjogokról és jövedelmező bevételi forrásaikról. Az egri káptalan Barkóczyt jelölte ki tagjai közül, hogy a püspökség területi integritásának megőrzése mellett érveljen és ellenezze az egyházmegye javainak elidegenítését. A kanonokok azzal érveltek a püspökkel való vita során, hogy esküt tettek a püspökség anyagi és szellemi védelmére. Úgy gondolták, hogy a Tiszán túli részek tizedének elvesztésével megszűnne a püspökség zavartalan működése.

Erdődy amilyen gálánsan és rugalmasan viselkedett az egyházmegyéje peremvidékén élő híveivel, olyan konzekvensen és szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a bizánci szertartású hívek feletti joghatóságot megőrizze, jogilag törvényesítse.⁴² Kiváló diplomáciai összeköttetésével elérte a bécsi nunciatúrán, hogy az unió fejlődésének megtorpanásáról, a bizánci rítusú papság és hívek valláserkölcsei életének visszasságáról tájékoztassák a Szent-széket.⁴³ A jelentés kitért arra, hogy a görög papok gyakran másodszor is megnősülnek, papszentelésre megfelelő vizsgáztatás és felkészítés nélkül bocsátanak jelölteket. Felrótta továbbá, hogy a parókusok latin rítusú híveket adnak össze, és az ordinárius engedélye nélkül merészelnék új templomokat építeni.⁴⁴ A Propaganda Kongregáció hat pontban megfogalmazott kritikai megjegyzésekben kérte a visszaélések gyors megszüntetését.⁴⁵

42 Ugyanilyen szigorúan lépett fel a protestánsok ellen is. Az 1721-ben megjelent *Opusculum theologicum* című pamfletjében kifejtette, hogy a protestáns tévedéseket nem kell megtűrni. A király akár erővel is terjesztheti a katolikus igazságot a protestánsokkal szemben. A Habsburg telepítési szokásokat legitimizálva kifejtette, hogy a visszaéléseket száműzetéssel, adott esetben akár halálbüntetéssel lehet megtorolni. KOSÁRY DOMOKOS, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Budapest 1996, 72. és 80.

43 HODINKA, *A munkácsi görög katolikus püspökség története*, 586–89.

44 MICHAL LUTSKAY, *Historia Carpato Ruthenorum sacra et civilis, antiqua et recens usque ad praesens tempus Tomus 3-ius*, 1843, in M. SÓPOLIGA (ed.), *Науковий збірник музею української культури у Свиднику (НЗМУКУС) 17 (1991) 178–179.*

45 „Decreta S. Congr. Generalis de prop. Fide habitae 20. Junii 1718. Referente Eminentissimo et Reverendissimo Domino Cardinali Zondadario quosdam abusos, et scandala, quae inter Clerum, et populum Gr. R. Vicar. Apost. Munkacs. in Dioecesi Agriensi grassantur Emi PP. et hujusmodi malis oportune provideatur, decreverunt ut infra, videlicet:

1. Graeci servare teneantur dies festos de praecepto latinae Ecclesiae.
2. Separentur uxores a bigamis, et Vic. Apost. procedat, prout de jure.
3. Graeci non promoveantur a Vicario Apostolico ad Sac. Ordines, nisi eidem exhibuerint Dimis-sorias Ordinarii latini.

Barkóczy Ferenc portréja⁴⁶

Barkóczy közel 17 évig irányította az egri egyházmegyét, amelyet sikerült az európai kulturális és intellektuális vérkeringésbe is bekapcsolnia. *Mutatis mutandis* követte Erdődy egyház-politikai felfogását. Az egri püspökök történetét megíró Sugár István *harcos katolizációs* szellemiségként⁴⁷ jellemezte Barkóczyt, aki személyiségének ezt a vonását apai ágról örökölhette. Nem riadt vissza attól, hogy karhatalommal foglalja el a protestáns és evangélikus templomokat.⁴⁸ Az ellenszegülő református lelkészek és tanítók mun-

4. Parochi Graecorum non approbentur, nec novi instituantur, nisi de consensu Ordinarii latini

5. Parochi Graecorum moneantur a Vicario Apostolico, ne se ingerant in matrimoniis latinorum et idem Vicarius contra inobedientes procedat, prout de jure.

6. Novae Ecclesiae minime erigantur, et erectae non consecrentur, nisi de consensu Ordinarii latini.

Datum Romae diae, et anno ut supra. I. Cardinalis Sacripantes Praefectus, P. A. Archiepiscopus Lavis, Secretarius. Eadem resolutiones episcopo Munkacsienſi penes eandem Comitivam expeditae sunt titulo: Illustri et Reverendissimo Domino uti Fratri D. Georgio Bizanczy, Episcopo Sebastopolitano, Vicario Apostolico Munkacsienſi.” Lásd Дулишкович Иоанн: Исторические черты угро-русских. Унгар, I-III., 1877., Тетрадь 3. 60.

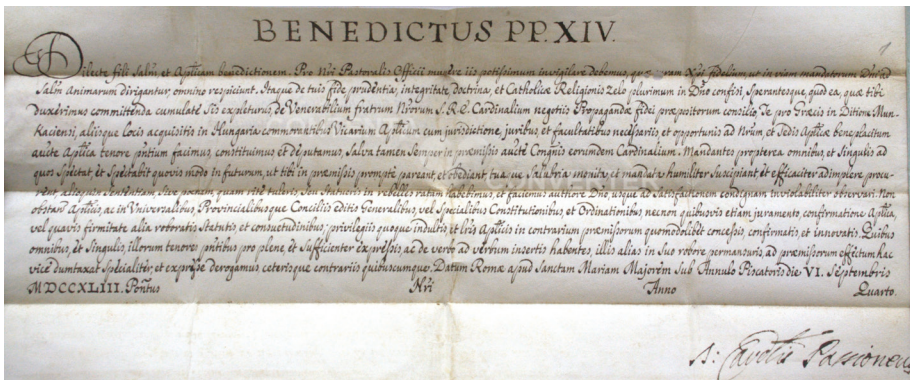
46 SZÉKELY ZOLTÁN, *A Cziráky-ösgaléria. Xántus János Múzeum*, Győr 1997, cat. no. 7.

47 Bővebb magyarázata: SUGÁR, *Az egri püspökök*, 410–411.

48 Barkóczy nehezményezte, hogy a Károlyi család lutheránusoknak biztosít jogkedvezményeket. A katolikus főnemesi család a kihalás szélére sodródó Nyíregyházára Békés, Zólyom, Borsod, Gömör, Nógrád és Hont vármegyékből telepített be tótokat, mivel szabad migrációjú katolikus népességet nem talált. Károlyi Ferenc menteni kívánta helyzetét, ezért parancsot

káját pedig szisztematikusan ellehetetlenítette. A vallási konfliktusokban a tolerancia hiánya, a katolikus érdekek feltétlen szolgálata jellemezte.

Nagy buzgósággal vetette bele magát a bizánci szertartásúak életének irányításába, hogy a nép hibáit korrigálja,⁴⁹ és az általa vélt vagy tényleges visszasságokat megszüntesse. A katolikus papoktól rítusuktól függetlenül példamutató és botránymentes életvitelt kívánt meg. A skizmaveszélytől tartva Olsavszky Mihály címzetes munkácsi püspök tevékenységét radikálisan korlátozta. Megkövetelte Olsavszkytól, hogy helynöki tevékenységét kizárólag az ő felhatalmazásával és engedélyével érvényesítheti.⁵⁰ Nem elégedett meg azzal, hogy Olsavszky korábban már esküt tett elődjének, hanem ragaszkodott ahhoz, hogy neki is ígérjen engedelmességet.

XIV. Benedek pápa kinevező bullája⁵¹

Barkóczy 1745. május 8-án egy bizottsági meghallgatáson az alábbi vádpontokat sorolta fel Olsavszky ellen:

adott az udvari kapitányának az evangélikus oratórium lebontására. Barkóczy ezzel még nem elégedett meg, hanem katolikus papot akart Nyíregyházára helyezni. Károlyi attól tartott, hogy ez a lépés súlyosan veszélyeztetné a betelepítés sikerességét az evangélikusok sérelme miatti esetleges elvándorlás miatt. Vö. SZOHR PÁL, *Nyíregyháza az örökválság századik évében*, Nyíregyháza 1924, 202–204. Végül a bécsi udvar megelégedte a vitát, és felszólította Barkóczyt a kibékülésre. *Kupa László*, „Religious Conflict in Nyíregyháza – The Difficulties of an Eighteenth Century Slovak Settlement”, in *Razprave in Gradivo. Treatises and Documents*, vol. 55. Ljubljana 2008, 153–160.

49 „Gens, quam Domino perfectam, parare officio nostro id cum primis exposcente intendamus, gens est Ruthenica Dioeceseos nostrae terminis late comprehensa, gens felix, gens electa, gens consortio Sanctae et unice Salvificae fidei altero abhinc saeculo caelitus decorata.” VÉGHSEŐ, *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója*.

50 IRENEJ KONDRATOVIC, „The Olsavsky bishops and their activity”, in *Slovak Studies* III. Rome, 1963, 189–190.

51 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No. 782.

1. Olsavszky nem kért tőle engedélyt a püspökség irányításához, és elmulasztotta a hűségskü letételét.

2. Munkácsi püspökként írja alá az iratokat.

3. Nem engedelmeskedik ordináriusának.⁵²

Ha megvizsgáljuk Barkóczy állításait, akkor a következőket tudjuk megállapítani. Olsavszky kinevezésében egy szó sem esett arról, hogy a görögkatolikus püspök bármilyen egyházfegyelmi kérdésben is az egri püspöktől függne. Mind Mária Terézia levele,⁵³ mind XIV. Benedek pápa leirata hallgat arról, hogy Olsavszky bármilyen egyházfegyelmi kérdésben is az egri püspöktől függne vagy hűségsküre van kötelezve. A fenti pápai bullában a következő olvasható:

„Te pro Graecis in Ditione Munkacsiensi, aliisque locis acquisitis in Hungaria commorantibus Vicarium Apostolicum cum iurisdictione, iuribus et facultatibus necessarius et opportunus ad Nostrum et sedis Apostolicae beneplacitum Autoritate Apostolica tenore praesentium facimus, constituimus et deputamus salva tamen semper in praemissis Autoritate Congregationis Eorundem Cardinalium.”

Erdődyt tehát a munkácsi tartományban és Magyarország többi részében élő görögök apostoli vikáriusának nevezték ki a szükséges jogokkal és jogahtósággal. Az apostoli vikárius a pápa által delegált hatalommal tevékenykedett olyan területen, ami szoros értelemben nem az övé, hanem a Szentszéké.⁵⁴ A *Ditio Munkacsiensis* nem független terület vagy éppen püspökség, hanem olyan birtok, ami fölött az apostoli vikárius a pápa nevében gyakorolja a hatalmat. Mária Terézia is ezt hangsúlyozta levelében, és címzetes püspökként tekintett Olsavszkyra.⁵⁵ Ugyanakkor arra is tekintettel kell lennünk, hogy Egerben sem vitatták a jogintézmény létét. Épp ellenkezőleg, azt bizonygatták, hogy *de jure* a munkácsi püspökséget idáig a Szentszék nem kanonizálta, így nem is létezik. Az egri püspökök Erdődyvel kezdődően egyre markánsabban képviselték azt a nézetet, hogy a Szentszék által kinevezett munkácsi apostoli helynök egyben saját rítusvi-

52 A vádpontokat közli Дулишковиц, *Исторические черты*, 134. és LUTSKAY, *Historia Carpatho Ruthenorum* III, 46.

53 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No. 778.

54 Az apostoli vikáriusi intézmény kialakulásához lásd KRISTON R. RENNIE, *The Foundations of Medieval Papal Legation*, Palgrave Macmillan 2013, 41–55.

55 Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o de „Propaganda Fide” Roma. S.R. Congr. Generali, vol 716. fol 65rv

káriusuk (*Vicarius graeci ritus*)⁵⁶ is. A latin rítus illetékességét hangsúlyozva a kánonjogi alárendeltséget közvetlenül Egernek vindikálták. Munkácson ellenben úgy gondolták, hogy a görögkatolikus címzetes püspök apostoli vikáriusként kizárólag a római pápa alá tartozik. A pápai kinevező bulla egyértelműen nem támasztja alá Barkóczy azon igényét, hogy Olsavszyknak engedélyt kellett volna kérnie püspökségének gyakorlásához.

Olsavszyk püspökszentelésére Máriapócsra került sor 1734. december 9-én.⁵⁷ A szertartást Mícu Klein fogarasi görögkatolikus püspök végezte. A hűségesküt 1743. február 18-án Erdődy kezébe letette.⁵⁸

Barkóczy azt már sokkal megalapozottabban sérelmezhetette, hogy Olsavszyk a munkácsi titulust használja, mivel rossói címzetes püspöknek szentelték fel.⁵⁹ Való igaz, Olsavszyk leveleit gyakran munkácsi püspökként szignózta. A kánonjogilag erősen megkérdőjelezhető eljárást pusztán a szokásjog alapján lehetne tolerálni. A görögkatolikus püspökök ragaszkodtak korábban ehhez a megnevezéshez, mivel székhelyük Munkácson volt.

Az engedelmisség megkövetelése feltehetően nem az elvárt papi lelkület hiányára utalhatott. Egerben is tudatában voltak, hogy a latin hierarchiának való alávetettség értelmezésüket az egyesült görögök nehezményezték. A jogi formula erőltetésével az egri püspök joghatóságát akarták alátámasztani. Az apostoli vikárius megalázó körülmények közötti engedelmisségre tanításával a görögkatolikus autonómiatörekvéseket akarták megtörni. Barkóczy, elődje példáját követve, rítusvikáriusként tekintette Olsavszyk Mihály Manuel apostoli vikáriust, akinek a feladatát arra korlátozta, hogy az Egerből érkező utasításokat maradéktalanul betartassa a görögkatolikus hívekkel.⁶⁰

Olsavszyk hiába tiltakozott az általa jogtalannak tartott vádak ellen. Barkóczy az 1215. évi IV. Lateráni Zsinat *Quoniam in plerisque* fejezetére

56 A rítushelynök értelmezéséhez lásd PAPP GYÖRGY, *Adalékok De Camillis József munkácsi püspök működéséhez*, Miskolc 1941, 116–123.

57 LUTSKAY, *Historia Carpato Ruthenorum*, III., 37.

58 HODINKA, *A munkácsi görög katolikus püspökség története*, 597.

59 Erdődy is ehhez a címhez gratulált Olsavszyk püspökszentelése után 1744. január 11-én. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No 979.

60 Barkóczy később is következetesen ragaszkodott az egyesültek püspökének kánonjogi alárendeltségéhez: „nullum esse Regno Hungariae episcopatum Munkacsiensem, neque Diaecesim Agriensem in duas divisam unquam fuisse auctoritate Sedis Apostolicae, ad quam primitive hoc momentum pertinet. Idcirco omnes etiam Rutheni uniti episcopis Agriensibus, qui soli sunt in districtu Munkacsiensi episcopi, subjecti sunt.” VÉGHSEŐ, *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója*, 136.

hivatkozott, amely az egri püspökök egyik visszatérő argumentuma volt a munkácsi görögkatolikus püspök függő helyzetének bizonyítására.⁶¹ Az említett zsinat a szentföldi hódításokon felbuzdulva újraszabályozta az ugyanabban a városban vagy egyházmegyében élő keresztények különböző hagyományának, nyelvének és kultúrájának témakörét. A keleti patriarkátusok gyakorlatában meglévő párhuzamos hierarchikus rendszert eltörölte, és a latin egyház centralizált modelljét vette át. A zsinat 9. kánonja megtiltotta, hogy egyazon városban vagy egyházmegyében több püspök legyen, mivel egyetlen testnek, így az egyháznak sem lehet több feje, mert akkor szörnyeteg lenne.⁶²

A zsinat ugyanakkor bátorította a püspököket arra, hogy alkalmas püspöki helynököket állítsanak azokra a vidékekre, ahol kulturális, vallási és nyelvi keveredést tapasztalnak. Így azokban az egyházmegyékben, ahol a görögök és a latinok egymás mellett éltek, a helyi püspök kinevezhetett olyan előljárót, aki más rítusú híveiket koordinálta.

Barkóczy már püspöksége első évében kísérletet tett a görögkatolikus és a római katolikus papok közötti pénzügyi viták megszüntetésére. A görögkatolikus népességre amúgy is jellemző volt, hogy a szentségek felvétele mellett élénken igényelték az egyes termények és tárgyak megáldását is, amelyekért külön stólát kellett fizetniük.⁶³ A görögkatolikus lelkészek nehezményezték, hogy a plébánosok maguknak követelték a bizánci szertartás szerint végzett szertartások után is az illetéket. Az egri püspök rendeletben szabályozta az egyház által nyújtott szolgáltatások módját és ellenértékét. A vitás kérdés megoldásakor Barkóczy újfent a IV. Lateráni Zsinat *Quoniam in plerisque* fejezetéből indult ki. Az egyetemes jogszabály applikációjával arra a konklúzióra jutott, hogy a püspökség oszthatatlanságának analógiájaként az egyes egyházközségek esetében sem képzelhető el, hogy két különböző rítusú pap tevékenykedjen párhuzamosan. Barkóczy véleménye szerint ezért a parokiális jog kizárólag a plébánosokat illeti meg, a bizánci szertartású papok autonómiáját nem támogatta.⁶⁴ A vegyes szertartású helyeken a görögkatolikus parókia nem képezett önálló lelkiességet, hanem csak a római katolikus plébánia alá tartozó lelkipásztori

61 VÉGHSEŐ, *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója*, 94.

62 *Conciliorum Oeconomicorum Decreta. Curantibus Josepho Alberigo, Josepho A. Dossetti, Perikle P. Joannou, Claudio Leonardi, Paulo Prodi*, Bologna 1991, 239.

63 A pap fáradozásáért járó fizetséget Olsavszky püspök az 1750. évi vizitáció után egységesítette. Дулишковиц, *Исторические черты угро-русских*. 155.

64 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No 956.

hely. Panelszerű érvelése kápláni szintre fokozta le a parókusok helyzetét. A görögkatolikus papok nem saját, hanem a plébánosok nevében (*non suo, sed parochorum Latinorum nomine*) szolgáltatják ki a szentséget. Elrendelte, hogy a plébánosok engedjék át a görögkatolikus papok által végzett szertartások stoláris bevételeit, mint helyettesítési illetéket. A görögkatolikus hívek által rendszeresen fizetett járulékok azonban természetesen a plébánost illették meg.

Barkóczy mint körültekintő lelkipásztor konzekvensen támogatta a görögök kérésének második pontját. Engedélyezte, hogy a görög papok szabadon, saját szertartásuk szerint szolgáltatassák ki a szentségeket híveiknek. Megtiltotta, hogy a római papok bármi módon akadályozzák ezeket a szent cselekményeket. A konfliktusok zöme azokon a helyeken volt megfigyelhető, ahol a görögöknek nem volt saját temploma, így a plébános engedélye kellett az istentiszteleti hely használatához. Barkóczy szerint a görögkatolikus szentség-kiszolgáltatások esetében helyettesítés történt, ezért a plébános nem érdekelt abban, hogy gátolja a görög pap munkáját.⁶⁵

A püspök a görögkatolikus templomok építésének ügyéhez konstruktívan állt hozzá. A Kongregáció 1718. június 20-án kelt rendelkezésének 6. pontjával összhangban azt az álláspontot alakította ki, hogy egri püspökként neki kell felügyelnie az egyházmegye területén a görögkatolikus templomok építését, esetleges engedélyeztetését. A püspök a kánoni vizitációk során a már meglévő templomok állapotának reális felmérése mellett személyesen is meggyőződött a görögkatolikus közösségek vitalitásáról. Megbízottja révén külön megvizsgáltatta azokat a helyeket, ahol templom-építési szándékot jeleztek.⁶⁶

---

65 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No 956.

66 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, fond 151. opisz No 956.